

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ *

Factors Related to Community-Based Tourism
Management Standards in Chiang Mai Province

นัยเนตร ขาวงาม, ปานแพร ชาวน์ประยูร อุดมรักษาทรัพย์,
กวินรัตน์ อัฐวงศ์ชยากร, และ มณสิชา อินทจักร

Naiyanate Khownamg, Parnprae Chaoprayoon Udomraksasup,

Kavinrath Attawongchayakorn, and Monsicha Inthajak

คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้

School of Tourism Development, Maejo University

Corresponding Author, Email: naiyanet.nyn21@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรในการศึกษา คือ กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 32 ชุมชน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูล คือ ตัวแทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในส่วนของสมาชิกกลุ่มได้กำหนดโควตาจำนวนผู้ให้ข้อมูลชุมชนละ 5 คน การวิเคราะห์

---

* ได้รับความเห็นชอบ: 28 มกราคม 2565; แก้ไขบทความ: 18 มีนาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 1 เมษายน 2565

ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และสถิติเชิงอนุมาน (การทดสอบไคสแควร์ และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน)

ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 32 ชุมชน โดยภาพรวม พบว่า มีระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับดี ($\bar{X}$ = 2.78 SD = 0.77) และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.93 S.D. = 0.69) และผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เขตพื้นที่ตั้งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน (χ^2 = 15.176) การมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (χ^2 = 7.952) จำนวนกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (r = 0.563) จำนวนการได้รับการสนับสนุน (r = 0.455) และคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน (r = 0.441) มีความสัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่; การบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยว; การมีส่วนร่วม, มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This article is part of the research on guidelines for the development of community-based tourism management in Chiang Mai Province. The objectives of this study were 1) to study the level of community-based tourism management standards 2) to study members' participation in community-based tourism management and 3) to study the correlation factors to the level of community-based tourist management standards in Chiang Mai Province. This is a quantitative study. The study's population is a community-based tourism group in Chiang Mai Province, with 32 communities. Data was collected using a questionnaire. Group representatives and members of community-based tourism groups served as informants. A quota of five informants per community was used for the group

members. The data was analyzed by descriptive statistics (number, percentage, mean, and standard deviation). inferential statistics (Chi-Square and Correlation Analysis)

The results of the study found that: the overview of the general data analysis of community-based tourism groups in Chiang Mai Province, out of 32 communities, the results showed that community-based tourism in Chiang Mai Province. Overall, there was a good level of tourist attraction management ($\bar{x}$ = 2.78 SD = 0.77) and the level of community participation in community-based tourism management. Overall, it was at a high level ($\bar{x}$ = 3.93 S.D. = 0.69) and the factors correlated to the level of community-based tourism management standards in Chiang Mai Province were the area of community-based tourism group (x^2 = 15.176), member participation in community-based tourism management (x^2 = 7.952), number of community-related tourism groups (r = 0.563), number of receiving support (r = 0.455) and community-based tourism group committee (r = 0.441) at significance level 0.05.

Keywords: community-based tourism in Chiang Mai Province; tourism management, participation, community-based tourist management standards

1. บทนำ

ทิศทางของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ในยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจตามแนวทางการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคอย่างสมดุล เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดการพัฒนาให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำให้กับชุมชนและท้องถิ่นในประเทศไทย ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็น

เจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียเสียจากการท่องเที่ยว โดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) เป็นองค์กรหนึ่งที่มียุทธศาสตร์สำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักบนพื้นฐานความยั่งยืนใน 3 มิติคือ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมวิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อม ผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีภารกิจหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่พิเศษให้เป็นชุมชนต้นแบบ โดยมีเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคือเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดจากการพัฒนาตามหลักเกณฑ์ Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC) (สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2557)

จากการพัฒนาที่ต่อเนื่องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้หลายหน่วยงาน โดยเฉพาะภาครัฐได้รับงบประมาณเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่จะเน้นการพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้จังหวัดเชียงใหม่เกิดแหล่งท่องเที่ยวชุมชนใหม่ขึ้นเป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาชุมชนในหลากหลายมิติ แต่กลับทำให้มีปัญหาก่อกำเนิดขึ้นกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ 1) มีหน่วยงานที่หลากหลาย เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ และการตลาด ซึ่งอาจไม่ใช่ภารกิจหลักของหน่วยงานนั้น ๆ จึงไม่มีความเชี่ยวชาญ ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 2) ระยะเวลาที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนที่สั้น และไม่ต่อเนื่อง ซึ่งอาจทำให้ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน 3) การส่งเสริมการตลาดให้กับชุมชนผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ โดยที่คนในชุมชนยังไม่พร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยว เหล่านี้ทำให้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของนักท่องเที่ยวที่ขาดความพร้อม นักท่องเที่ยวเกิดความไม่ประทับใจ จึงทำให้ไม่มีการกลับมาเที่ยวซ้ำ ในขณะเดียวกันการบริหารจัดการที่ไม่ดีอาจทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้

นอกจากนี้ผลการวิจัยการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ (ดวงพร อ่อนหวาน, สมพร ยี่จ่อหอ, สวิชญา ศุภอุดมฤกษ์, นินนาท อ่อนหวาน, และ พุทธิพัทธ์ หลอยสงศรี, 2561) ได้ศึกษาสภาพและศักยภาพของสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมา (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2562) ได้ศึกษา

ระดับศักยภาพและรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ (15 จังหวัด) และภาคกลาง (สิงห์บุรี และอ่างทอง) ซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ตามเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 ด้าน โดยองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นพบว่า การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ มีระดับศักยภาพที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่มีศักยภาพน้อย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่มีประสิทธิภาพ และอาจนำมาซึ่งปัญหาในชุมชนต่อไปได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำไปสู่การศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวตามเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรเหล่านี้ จึงส่งผลให้จังหวัดเชียงใหม่มีการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ รวมไปถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถทราบถึงแนวทางการเพิ่มระดับศักยภาพของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืนได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ได้ดำเนินการวิจัยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 32 ชุมชน (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2561) โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ดังนี้

1.1 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานของกลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วย อายุของกลุ่ม รูปแบบกลุ่ม เขตพื้นที่ที่ตั้ง ชาติพันธุ์ สิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว จำนวนกลุ่มที่เกี่ยวข้อง รายได้รวมและจำนวนเงินสะสมในบัญชีกองทุน จำนวนคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิก ประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการ อายุ ระดับการศึกษาของประธานกลุ่ม และจำนวนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.2 สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากประชากรกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนผู้ให้ข้อมูล คือ สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยใช้การกำหนดโควตาจำนวนผู้ให้ข้อมูลกลุ่มละ 5 คน รวมเป็น 160 คน และเป็นการสุ่มตัวอย่างโดยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) โดยการสุ่มตัวอย่างโดยการจัดเรียงรายชื่อของสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งหมด จากนั้นหาสัดส่วนของช่วงในการสุ่มตัวอย่าง แล้วสุ่มสมาชิกโดยเริ่มจากหน่วยแรก ส่วนหน่วยต่อไปให้นับจากช่วงของสัดส่วนที่คำนวณได้ จนกว่าจะครบ 5 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถาม โดยกำหนดองค์ประกอบตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา โดยแบ่งเป็นแบบสอบถามสำหรับตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ผู้เป็นให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) โดยเก็บข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย อายุของกลุ่ม รูปแบบกลุ่ม เขตพื้นที่ที่ตั้ง ชาติพันธุ์ สิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว จำนวนกลุ่มที่เกี่ยวข้อง รายได้รวมและจำนวนเงินสะสมในบัญชีกองทุน จำนวนคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิก ประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการ อายุ ระดับการศึกษาของประธานกลุ่ม และจำนวนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และแบบสอบถามสำหรับสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีประเด็นศึกษา ประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในลงมือปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

2.2 แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อประเมินระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยผู้วิจัยอ้างอิงเกณฑ์การประเมินจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่

พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ซึ่งประกอบด้วย 6 ด้าน ประกอบไปด้วย 1) ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืน 2) ด้านการจัดการเศรษฐกิจสังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี 3) ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน 5) ด้านบริการและความปลอดภัย และ 6) การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการด้านการเข้าถึงตลาด และทำงานร่วมกับผู้ประกอบการนำเที่ยวภายนอก

3. การทดสอบเครื่องมือวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล โดยมีการทดสอบเครื่องมือจากตัวแปรเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลรวมทั้งการทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) ในด้านการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สร้างและกำหนดขอบเขตของแบบสอบถามที่สร้างขึ้น จากนั้นจึงนำเสนอต่อกรรมการที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความถูกต้องของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการวิจัย และทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ในภาพรวมข้อคำถามที่คัดเลือกมาใช้อยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้สถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2. ข้อมูลระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้เกณฑ์การแปรผลข้อมูลดังนี้ ค่าเฉลี่ย 3.01 - 4.00 หมายถึง มีมาตรฐานในระดับดีเยี่ยม 2.01 - 3.00 หมายความว่า มีมาตรฐานในระดับดี 1.01 - 2.00 หมายถึง มีมาตรฐานในระดับพอใช้ และ 0.00 - 1.00 หมายถึง มีมาตรฐานในระดับควรปรับปรุง และระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้เกณฑ์แปรผลข้อมูลดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด 3.41 - 4.20 หมายถึง มีระดับการมีส่วนร่วมมาก 2.61 - 3.40 หมายถึง มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง 1.81 - 2.60 หมายถึง มีระดับการมีส่วนร่วมน้อย และ 1.00 - 1.80 หมายถึง มีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด โดยใช้สถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้การหาความสัมพันธ์ โดยการทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square Test) และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) โดยใช้เครื่องมือโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing)

4. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จากชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 32 ชุมชน โดยภาพรวม พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ มีอายุของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในระหว่าง 6 – 10 ปี (ร้อยละ 53.1) รูปแบบกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบวิสาหกิจชุมชน (ร้อยละ 37.5) เขตพื้นที่ตั้งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) (ร้อยละ 62.5) เป็นคนเมืองล้านนา (ร้อยละ 59.4) สิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชนมากที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรม/วิถีชีวิต (ร้อยละ 34.4) โดยมีรายได้รวมจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเฉลี่ยใน 1 ปี (ปีที่เคยได้รับสูงสุด) น้อยกว่า 90,000 บาท (ร้อยละ 46.9) จำนวนเงินสะสมในบัญชีกองทุนของกลุ่มฯ ณ ปัจจุบันมากที่สุด มีน้อยกว่า 10,000 (ร้อยละ 62.5) จำนวนคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนน้อยกว่า 10 คน (ร้อยละ 56.3) จำนวนสมาชิกในกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน 21 - 40 คน (ร้อยละ 37.5) จำนวนกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มากที่สุด คือ น้อยกว่า 5 กลุ่ม (ร้อยละ 56.3) และจำนวนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานมากที่สุด คือ น้อยกว่า 5 หน่วยงาน (ร้อยละ 81.3) ในด้านข้อมูลของประธานกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีประสบการณ์ด้านการบริหาร น้อยกว่า 5 ปี (ร้อยละ 46.9) มีอายุ 51 - 60 ปี (ร้อยละ 37.5) โดยระดับการศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 56.3)

2. ผลการวิเคราะห์ระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวม พบว่า มีระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับดี ($\bar{X}$ = 2.78 SD = 0.77) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า ระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่อยู่ในระดับดีเยี่ยม คือ ด้านที่ 3 การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ด้านที่ 2 การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านที่ 4 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและ

ยั่งยืน และด้านที่ 1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ($\bar{X}$ = 3.48, 3.23, 3.17 และ 3.08) ตามลำดับ รองลงมามีระดับดี คือ ด้านที่ 5 คุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ($\bar{X}$ = 2.33) ส่วนด้านที่ 6 การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการด้านการเข้าถึงตลาด และทำงานร่วมกับผู้ประกอบการนำเที่ยวภายนอก อยู่ในระดับพอใช้ ($\bar{X}$ = 1.42)

3. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวม พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.93 S.D. = 0.69) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในระดับมากทั้งหมด ประกอบไปด้วย ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และด้านที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.20, 4.19, 3.69 และ 3.66) ตามลำดับ

4. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีทั้งปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า เขตพื้นที่ตั้งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน (χ^2 = 15.176) การมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (χ^2 = 7.952) จำนวนกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (r = 0.563) จำนวนการได้รับการสนับสนุน (r = 0.455) และคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน (r = 0.441) มีความสัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 รายละเอียดดังตาราง 1

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการศึกษาระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวม พบว่า มีระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 2.78 SD = 0.77) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า ระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านที่ 3 การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งอยู่ในระดับดีเยี่ยม (ค่าเฉลี่ย 3.48) โดยชุมชนท่องเที่ยวอยู่ในระดับดีเยี่ยม จำนวน 23 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 71.88 และด้านที่อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ควรส่งเสริมและพัฒนา คือ ด้านที่ 6 การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการด้านการเข้าถึงตลาด และทำงานร่วมกับผู้ประกอบการนำเที่ยวภายนอก ซึ่งอยู่ในระดับพอใช้ (ค่าเฉลี่ย 1.42) โดยชุมชนท่องเที่ยวมากกว่าครึ่งหนึ่งมีระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับควรปรับปรุง จำนวน 18 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 56.25 ซึ่งสอดคล้องกับอารีย์ สุวรรณศิริ (2556) พบว่า ระบบการประชาสัมพันธ์มีข้อบกพร่อง ได้แก่ การเผยแพร่ข่าวสารล่าช้าและไม่สอดคล้องกับรายละเอียดกิจกรรมที่เกิดขึ้น ไม่มีการกำหนดนโยบายหรือวางแผนการประชาสัมพันธ์กิจกรรม งบประมาณและบุคลากรด้านการประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอในการบริหารงาน ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ไปบางส่วนไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน สื่อที่นำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. จากผลการศึกษาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวม พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$ S.D. = 0.69) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.20) ซึ่งสอดคล้องกับ กฤติยา สมศิลา และ กนกกานต์ แก้วนุช (2561) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากวิธีการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นวิธีการที่สร้างโอกาสให้แก่ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

3. จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีทั้งปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ด้าน จำนวนคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวนกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เขตพื้นที่ตั้งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และจำนวนการได้รับการสนับสนุน ซึ่งปัจจัยจำนวนคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน และจำนวนกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นปัจจัยการพัฒนาการภายในกลุ่มท่องเที่ยว

ชุมชน รวมไปถึงการร่วมมือร่วมใจของทั้งสมาชิกในกลุ่มท่องเที่ยวและ กลุ่มอื่น ๆ ภายในชุมชน ให้เกิดการบริการจัดการที่ดียิ่งขึ้น

ซึ่งปัจจัยด้านเขตพื้นที่ตั้งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ จำนวนการได้รับการสนับสนุน เป็นปัจจัยภายนอกที่ควรให้ความสำคัญและส่งเสริมให้มีความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ที่อยู่นอกชุมชนท่องเที่ยว จากการศึกษา พบว่า เขตพื้นที่ตั้งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน มากกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มากที่สุด จำนวน 20 ชุมชน (ร้อยละ 62.5) เนื่องจากชุมชนท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่เขตองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทำให้ หน่วยงานเข้ามาสนับสนุนได้ง่ายกว่าพื้นที่อื่น และมีจำนวนหน่วยงานที่เข้ามาอย่างต่อเนื่อง และ หลากหลาย และด้านการได้รับการสนับสนุน จากการศึกษา พบว่า ชุมชนที่ได้รับการสนับสนุน มากที่สุด คือ ชุมชนแม่กำปอง ชุมชนผาหมอน-ชุมชนหนองหล่ม และ ชุมชนสันลมจอย ที่ได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน รวมไปถึงผู้ประกอบการทางท่องเที่ยว จึงทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและได้รับมาตรฐาน และรางวัลต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ สมชาย ชมภูน้อย (2561) กล่าวว่า ปัจจัยสนับสนุนที่เพิ่มศักยภาพของชุมชนในด้านการบริหาร จัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เพื่อให้ชุมชนพัฒนาให้มีประสิทธิภาพโดยการส่งเสริมจากหน่วยงาน ต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนท่องเที่ยว ภาครัฐและเอกชน โดยรูปแบบโครงสร้างและวิธีการบริหาร จัดการท่องเที่ยวของชุมชน ใน มีทั้งหมด 4 ด้าน คือ 1) ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชน 2) รูปแบบและโครงสร้างการบริหารจัดการของชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และ 4) การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน

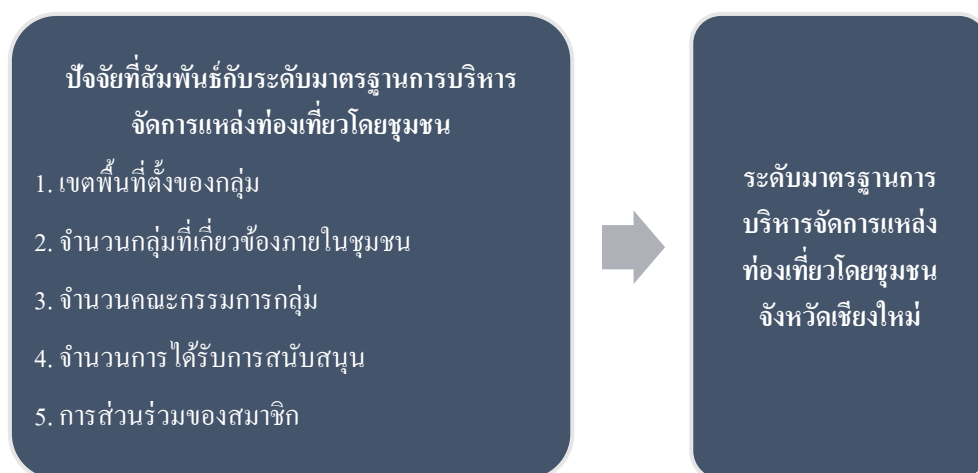
4. ส่วนผลของปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมี ความสัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัด เชียงใหม่ โดยเฉพาะด้านที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านที่ 4 การมีส่วนร่วม ในการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับ ปวีณา งามประภาสม (2559) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กันในทางบวกในการบริหารจัดการ คือ ด้านการมีส่วนร่วม โดยการส่งเสริม กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และจิตประสงค์ สุริเดช และ ปานแพร เขารวันปประยูร (2560) พบว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและการได้รับ ผลประโยชน์จากกิจกรรมในชุมชน ซึ่งผลประโยชน์ที่ชุมชนท่องเที่ยวได้รับขึ้นอยู่กับ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวที่สมาชิกในชุมชนได้เข้าร่วม ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531) ได้ให้ ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการการดำเนินงานการรวมพลังประชาชน

กับองค์กรภาครัฐ หรือภาคเอกชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการว่าสมาชิกในชุมชนนั้นจะต้องเข้าร่วมมือกันวางแผนและปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของสมาชิกในชุมชน

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ เขตพื้นที่ตั้งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวนกลุ่มที่เกี่ยวข้องภายในชุมชนกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวนการได้รับการสนับสนุน และการมีส่วนร่วมของสมาชิกด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาที่พัฒนากลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ และสามารถนำผลจากแนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวตามเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ นำไปใช้ในการวางแผนบริหารและพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวตามแผนยุทธศาสตร์ พัฒนาท้องถิ่นหรือพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ตามระดับศักยภาพเพื่อให้ชุมชนสามารถยกระดับมาตรฐานและมีการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพได้อย่างยั่งยืน รายละเอียดดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1. แนวทางพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะนโยบาย

1.1 ชุมชนท่องเที่ยวควรพัฒนาด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ กรมพัฒนาชุมชนในพื้นที่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาพัฒนาและสนับสนุนชุมชนท่องเที่ยวใน ด้านที่ขาดการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งการอบรมให้ความรู้ และการสนับสนุนงบประมาณโดยเฉพาะด้านที่ 6 การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการด้านการเข้าถึงตลาด และทำงานร่วมกับผู้ประกอบการนำเที่ยวภายนอก

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม คำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกให้มากที่สุด

1.3 หน่วยงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ กรมพัฒนาชุมชนในพื้นที่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ควรให้สมาชิกกลุ่ม เข้ามาบริหารจัดการ และเชื่อมโยงกลุ่มอื่น ๆ ภายในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม ผู้สูงอายุ เข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความสามัคคี ลดความขัดแย้ง และยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

2.1 ชุมชนควรส่งเสริมให้มีเงินปันผลจากกองทุนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการนำเงินจากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปใช้ประโยชน์ เช่น สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการ เดินทางไปร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับกลุ่มฯ ค่าเล่าเรียนบุตร เงินช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มฯ และการ อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน

2.2 ชุมชนท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญ เกี่ยวกับการกระจายผลประโยชน์ให้แก่ สมาชิกกลุ่มและสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถสร้างประโยชน์ ให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

3.1 การศึกษาครั้งต่อไปอาจใช้เกณฑ์มาตรฐานอื่นในการประเมินระดับการบริหารจัดการของท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก โดยเฉพาะสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 เพื่อนำผลที่ได้มาเตรียมความพร้อมชุมชนท่องเที่ยว ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สามารถดำเนินการและบริการบนวิถีปกติใหม่ (New Normal)

3.2 การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสะท้อนระดับมาตรฐานในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤติยา สมศิลา, และ กนกกานต์ แก้วนุช. (2561). ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อำเภอดงหลวง จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 12(1), 103-122.
- จิตประสงค์ สุริเดช, และ ปานแพร เชาว์นปประยูร. (2560). การมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาด้วง เมืองวังเวียง แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ใน *การประชุมวิชาการและประกวดนวัตกรรมบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 1* (น. 1773-1781). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ. (2562). การศึกษาศักยภาพและรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ภาคเหนือ (15 จังหวัด) และภาคกลาง (สิงห์บุรี และอ่างทอง) ประเทศไทย. (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- ดวงพร อ่อนหวาน, สมพร ยี่จ่อหอ, สวิชญา ศุภอุดมฤกษ์, นินนาท อ่อนหวาน, และ พุทธิพัทธ์ หลอยสงศรี. (2561). *การพัฒนากระบวนทัศน์การจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน* (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- ปวีณา งามประภาสม. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่หลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 16(8), 78-87.

- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. (2531). การมีส่วนร่วมของประชาชน. *วารสารพัฒนาชุมชน*, 27(2), 24-30.
- สมชาย ชมภู่น้อย. (2561). *แนวทางการเพิ่มมูลค่าท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2557). *คู่มือเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- อารีย์ สุวรรณศิริ. (2556). *กลยุทธ์การพัฒนาการประชาสัมพันธ์เทศบาลตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.